

TELEVÍZIÓS OROSZÓRÁK AZ ÁLTALÁNOS ISKOLA 5. OSZTÁLYÁBAN

DR. BÉKY LÓRÁND

(Közlésre érkezett: 1973. január 18.)

A lassan 10 éves Iskolatelevízió az oktatás igen jelentős tényezőjévé vált. Az iskolai élet minden területén, így a nyelvoktatásban is hatalmas lehetőségekkel és perspektívákkal rendelkezik e távpedagógiai segéd-eszköz! A pedagógia eredményei között, amit az utóbbi 20 évben produkált, a programozott oktatás, az oktatógépek mellett előkelő helyen áll az Iskolatelevízió.¹

A mi ITV-nk már jelentős eredményeket mondhat magáénak, mégis — új műsorok kapcsán, és itt az 1972/73-as tanévben indult új 5. osztályos orosz sorozatra gondolunk — szükséges bizonyos kérdések metodikai elemzése. Ugyanis „nem mindig ismerjük elég jól azt, amibe bele-szeretünk, vagy amiből idő előtt — kiábrándulunk... Időnként divatossá válnak bizonyos módszerek, hogy aztán hasonló tempóban kerüljenek le napirendről. Sem a bevezetés, sem az elvetés nem mindig megalapozott, így aztán lejáratusunk jobb sorsra érdemes kezdeményezéseket, vagy ellenkezőleg — érvényességi körén túl terjesztjük azokat.”²

Az ITV-nek is vannak lelkes szószólói, míg másutt komoly meggyőzés árán lehet csak tévés órák tartására szoktatni a nevelőket. Az ITV-vel szembeni tartózkodásnak számos szubjektív és objektív oka van. Kelemen Endre³ szubjektív tényezőként említi az iskola igazgatójának szemléletét és a kérdéshez való hozzáállását. Ha az igazgató hozzáértéssel, pedagógiailag és pszichológiailag indokoltan áll ki az ITV adása mellett, akkor a tantestület tagjai is hasonlóképpen vélekednek. A kérdés objektív oldala az, hogy ma még kevésbé vannak a pedagógusok az ITV alkalmazására felkészítve, hogy nem állnak rendelkezésükre módszertani segédkönyvek, és sok esetben tanácstalanok a pedagógusok az ITV-vel kombinált tanítási órán. Ezt a problémát elsősorban a kezdő pedagógusok vonatkozásában tartjuk indokoltnak, hiszen a kevés gyakorlattal rendelkező fiatalok megijednek a tv bonyolultságától.

Ezek a tények csak aláhúzzák azt a felelősséget, amellyel a tanárképző intézményekben egyrészt a Neveléstudományi Tanszékek, másrészt a szaktanszékek tantárgypedagógusai viselnek. Az ITV új oktatási eszköz, melynek felhasználása új módszertani eljárásokat igényel. Ha nem

akarjuk az új kezdeményezést lejártni, az új feldolgozási módot a pedagógusok körében el kell fogadtatnunk.

Az új módszerek és új eszközök sokkal többet kívánnak a tanártól — amit minden bizonnyal képesek is lennének megtenni —, de objektív vagy szubjektív okok miatt ma még nem tudnak megtenni, vagy csak kevesen képesek erre. Aki szeretne tanítani, ismerik és szeretik tanítványukat, azok már kezdik leküzdeni ilyen irányú előképzettségük hiányát, kezdik megérteni az új megoldási és megközelítési módot. Ha ez az igyekezet párosul a képességgel és pedagógiai érzéssel, a tanítás művészetével, az új módszertannal, s ehhez a megfelelő segítséget is megkapják, akkor majd valóban kisebb lesz a különbség a szorgalmas és a nem igyekvő gyermek tudása között, s tovább csökkenhet az egyes iskolák közötti színvonalkülönbség is.

Az Iskolatelevízió nagy erőfeszítéseket tesz: konferenciákat szervez, kiadványokat rendszerez, pályázatot hirdet stb., hogy biztosítsa az ITV-műsorok nagyobb nézettségét, az oktatásban való felhasználását. Maguk a művelődésügyi szervek is szorgalmazzák az iskolatévét hatékonyabb alkalmazását.

A tanárjelöltek felkészítésében, a gyakorló tanárok továbbképzésében a legfontosabb szerep mégis a tanárképző intézményeké. Ott nyílik leginkább lehetőség a televíziós órák metodikai problémáinak elemzésére. Főiskolánk számos tanszéke szinte bábáskodott az ITV születésénél. Így az orosz nyelvi műsorok is a tudományos igényű vizsgálódás közepontjába kerültek, s a tapasztalatokat, eredményeket, javaslatokat különböző folyóiratokban publikáltuk. Tekintettel azonban arra, hogy az ITV 1972. szeptemberétől új 5. osztályos orosz sorozatot indított, tovább folytatjuk a nyelvi adások metodikai elemzését. (A továbbiakban hozott példák mindegyike ebből az új sorozatból való.) Dolgozatunkban az elvi általánosítások mellett bemutatunk egy adás televíziós óra keretében történő feldolgozását is. Mivel az új sorozattal kapcsolatban főiskolánk számítástechnikai csoportjánál működő számítógépen szövegtáblázati vizsgálatokat végeztünk, s bár az ott kapott eredményeket külön, máshelyt tesszük majd közzé, néhány jellemző adatot már most is értékelünk.

I. A TÉVÉS NYELVI ADÁSOK KÉRDÉSEI

E helyt rámutatunk néhány olyan problémára, amelyik a tévének az oktatásban-nyelvtanításban való felhasználásával kapcsolatos.

Közismert, hogy a tévé születésének pillanatában elsőrendű feladatának a szórakozást tekintette, de hamarosan megjelentek az ismeretterjesztő műsorok, a tudományos adások, s majd kimondottan oktatási célokat szolgáló műsorok. Ma már szinte az egész világon folyik tévés oktatás, s ezen belül *nyelvtanítás* is természetesen. Elterjedőben van az oktató-tévé egy speciális válfaja, a zártláncú televízió.

Egyes országokban a tévé segítségével a pedagógushiányon kívánnak enyhíteni. Ez nálunk sajátos kérdésként kerül előtérbe. Sajnálatos módon egyre több képzés nélküli nevelőt vagyunk kénytelenek alkal-

mazni. Ezek a tanárok szükségképpen nem előzetesen, hanem oktatómunkájuk közben tesznek szert ismeretekre mind szakmai, mind módszertani vonatkozásban. A tévé segítségével viszont megoldhatunk néhány módszertani feladatot; a jó oktatási tapasztalatok terjesztésének és népszerűsítésének feladatát — a nevelők módszertani ismereteinek bővítését. Ezért is szükséges, hogy az adásokat a legkiválóbb pedagógusok szervezzék, a képernyő a korszerű pedagógiai munka mestereinek szószeke legyen!

Az iskolatelevíziónak az egységes nevelői eljárások kialakításában, a nevelők szakmai képzésében, az oktatás színvonalának egységesítésében döntő szerepe van. Erre már az első adásban is találunk példát:

a) A lexikai kontrasztivitásnak⁴ számos problémája van az iskolai nyelvoktatásban. Az idézett kitűnő elméleti cikk alapján az első adástól vártuk, hogy letegye a garast a сумка-портфель használatát illetően — ugyanis a jelen iskolagyakorlat a сумка szót iskolatáska-aktatáska jelentésében használja, ami végeredményben téves. Ivan Bobek oldaltáskájával — amit állandóan keres (l. — Где сумка? c. adás) maradandóan rögzíthette a tanulóknak a szó megfelelő jelentését. Vagy nézzünk egy másik esetet:

b) A tankönyvi anyagban csak az авторучка szót találjuk a toll megfelelőjeként, mint megtanítandó anyagot. Az iskolatévé adásában ezzel szemben legtöbbször a ручка szerepel. Úgy érezzük, hogy életszerűbb a tévé megoldása. Az iskola talán túl merev a перо, ручка, авторучка szembeállításánál. A beszélt orosz nyelv a ручка-t használja, s jelzőkkel teszi pontosabbá jelentését, шариковая, с золотым пером. A mai gyerek, amikor a ручка szót használja, aligha gondol a tollszárra.

Foglalkozni lehetne azzal a kérdéssel is, hogy az egyes sorozatokat hogyan állítsák össze, mi legyen azok tartalma? Ezek elsősorban a forogatókönyv íróinak a problémái, mi csak kívánságainkat, igényeinket közöljük velük.

Reálisan szituált kontextusokban exponálja a megtanítandó lexikai és nyelvtani anyagot, oldja meg a háttérvetítés problémáit, adjon képet a szovjet nép életéről, szokásairól, a Szovjetunió földrajzáról stb., adja azt, amit a legjobb tanár sem tud nyújtani tanulóinak. Nagy előnye az új sorozatnak, hogy bár „az első leckék egyikének-másikának szituációi még erősen az iskolához kötődnek — a rendkívül kezdetleges szókincs gyakran nem ad másra lehetőséget —, a leckék többségében — a második félévben szinte kivétel nélkül minden adásban — sikerült elszakadni az osztályban is lehetséges szituációktól. Ezáltal pótolták azt, amihez az iskolai nyelvtanulás keretei szűkek: hogy az ismert anyagot új, ismeretlen helyzetben kelljen, ha nem is használni, de felismerni, megérteni.⁵

Érdeklődésre tarthat számot a fentiek kapcsán a német szerzők elgondolása a tévés orosz kurzust illetően. Az NDK-ban nemrég készült el a 9. osztály számára egy 17 adásból, a 10. osztály számára pedig 18 adásból álló tanfolyam. A kurzus célját a szerzők a következőkben foglalták össze:

- A nyelvi anyag elmélyítése és aktivizálása.
- Az internacionalizmusra való nevelés.

- Az orosz nyelv megszerettetése.
- Az új módszertani eljárások elterjesztése.

Az adások szerkezeti sajátosságai pedig a következők:

- Játékos jelenetek képezik az adás magját.
- Tanári magyarázattal kommentálják a szituációkat.
- Egyes részek ismétlődése a nyelvi anyag aktivizálása érdekében.
- Trükkfilmek a nyelvtani jelenségek bemutatására.
- Gyakorlatok a nyelvi anyag elmélyítésére.
- Részletek archív filmekről a történelmi események bemutatására.

Az új 5. osztályos sorozatról — részint a már sugárzott adások, részint a forgatókönyv ismeretében — elmondhatjuk, hogy általában kielégítik igényeinket. A kitűnő, szinte drámai feszültségű keretjáték nagy jelentőségű az orosz nyelv megszerettetésében, ugyanakkor sikeresen aktivizál. Láttuk, a nyelvtanítás egységesítésében betöltött szerepét, aláhúztuk érdemeit abban is, hogy sikerült a tananyagot szinte teljesen új szituációban bemutatni. Az egész adássorozat egy sor kitűnő nevelési lehetőséget is hordoz magában. Minden egyes adás önként kínálja azokat a momentumokat, ahol csiszolgathatjuk, alakítjuk gyermekeinket. Ivan Bobek, a főszereplő, valóban olyan, mint a többi gyermek. Amiért szülei, vagy tanár nénije megfeddi, azért vagyunk mi is elégedetlenek diákjainkkal. Mindez igazán nagy értéke a sorozatnak, csak élni kell vele.

II. A TÉVÉS OROSZÓRÁK METODIKAI PROBLÉMÁI

A téma exponálását a tanítási óra kérdéseinek vizsgálatával kell kezdeni. A tanítási órák típusait illetően a didaktika még nem egységes, s különösen az idegennyelvi órák tipizálása megoldatlan kérdése a metodikának. Így egyelőre a tradicionális osztályozáshoz tartjuk magunkat, ismerve annak gyengeségeit.⁶ A vitás kérdéseken túlmenően azonban úgy véljük, hogy önálló órátípusként kezelhetjük a televíziós órát, mert „a televízió bekapcsolása a legkorszerűbben értelmezett hagyományos megoldáshoz képest is radikális változást idéz elő... az ilyen órán nemcsak a didaktikai szituáció változik, hanem szükségképpen változik az óra felépítése is.”⁷ Viszont egységes az álláspont abban, hogy a tévés óra három jól elkülöníthető fázisra oszlik: az adás előkészítésére, az adásra és az adás feldolgozására. Ezekről a kérdésekről a didaktikában gazdag anyagot találunk, így általánosságban nem is foglalkozunk vele.

Ellenben meg kell vizsgálnunk néhány kérdést a tanár munkáját illetően, mert ez kulcskérdés az eredményesség szempontjából.

a) Elsőként elemezzük a nevelő szerepét és helyét a tévés órán. Az iskolai televíziós adásoknál is döntő fontosságú az osztályban tanított pedagógus irányító, elmélyítő, szelektáló, hatást felmérő szerepe.⁸ Csak ott lehet eredményes tévés óráról beszélni, ahol jó előkészítés folyt, ahol a tanár irányításával valóban az adást dolgozzák fel. Más szóval, ha nincs előkészítés és feldolgozás, ha a tanár az adás alatt akkor sem vállal

semmilyen szerepet, ha ez pedig szükséges volna, ott nem beszélhetünk eredményes oktatási folyamatról. A tévé ugyanis magától értetődően nem veheti figyelembe valamennyi osztály összetételét, előzetes ismereteit, érdeklődési körét stb. Maga az oktatás sem csupán ismeretek, készségek, magatartási normák pusztá átadása. Az oktatási folyamat során az ismeretek közlésével párhuzamosan formáljuk tanítványaink világnézetét is. A világnézet alakítását nem lehet pedagógus részvétele nélkül megvalósítani, s így elképzelhetetlen az oktatás sikere. A pedagógus a tanulók számára nemcsak az ismeretek forrása, az oktatási folyamat vezetője, hanem követendő példa is.

Egy német szerző írja valahol, hogy sokan a tévés órát, laboros órát „konzervórának” vélik, ahol szerepük csak annyi, hogy a modern technikai eszközöket működésbe hozzák. Igaz ugyan, hogy ezek a nagyszerű oktatási eszközök pedagógiailag megalapozott alkalmazása növeli az oktatás hatékonyságát, de nem úgy, hogy a tanár szerepet cserél velük, s azok felmentik felelősségteljes munkája alól, hanem úgy, hogy a tanár sokrétű, tudatos tevékenység folytán a technikai eszközök minden előnyét kihasználva irányítja az ismeretszerzés útját. Nem kétséges, hogy a televízióval való tanítás többletmunkát kíván. A fáradozás azonban megtérül, hisz... a tanulók szilárdabb ismerete, személyiségük sokoldalú kibontakozása... mindenért kárpótolja a pedagógust.”

b) A nevelőnek már a tanmenet készítésénél figyelembe kell venni a tévés órákat. A tévé által kiadott műsorfűzet esetenként javasolt tananyagbeosztást közöl, de ezt állandóan figyelemmel kell kísérni, szükség esetén módosítani. (Sokszor maga a tévé is változtat, lásd pl. 1972. decemberében kiadott segédanyagot, amely a műsornaptárban eredményez módosítást.)

c) Miután egyeztettük tanmenetünket a műsortervvel, s elhelyeztük a tévés órát a tanítási órák láncolatában, elvégeztük a szükséges változtatásokat, következik a felkészülés egyik fő mozzanata: a műsorfűzet — segédanyag — forgatókönyv — és majd később, a kézikönyv tanulmányozása. Az adás a tananyagot változatos feldolgozásban, sokoldalú megelevenítésben, dramatizált előadásban hozza, és ez a segédkönyv, forgatókönyv segít a gyakorló tanárnak abban, hogy ez a változatos feldolgozás, sokoldalú megelevenítés, dramatizált előadás ne csak húsz percre korlátozódjék, hanem azt az egész órára kiterjessze. Számbavesszük azokat az eszközöket, amelyek rendelkezésünkre állnak didaktikai céljaink megvalósításához. Itt elsősorban az applikációs képekre, esetleg a magnószalagon levő tankönyvi szövegekre gondolunk, amelyek nagyon alkalmasak arra, hogy „áthidalják azt az űrt, amit a képernyő elsötétvése a nézőkben hagyott, s a televízió varázslatából visszavezesse a tanulókat a tantermi szituáció realitásába.”¹⁰ Ezek az eszközök segítenek nekünk az „orientációs reakció”¹¹ hatásának leküzdésében is.

d) Ami magát a tévé adását illeti, nagy jelentőséget tulajdonítunk az adásról, és annak tapasztalatairól készített, illetve készítendő feljegyzéseinknek. Sajnos, az általános iskolai orosz tévés órákhoz még nem készültek tanári segédkönyvek. Így csak irigykedve tudunk középiskolás kollégáinkra gondolni, akiknek rendelkezésére áll a kézikönyvben egy-

egy adás szavai és kifejezései, a teljes forgatókönyv, feladatok és gyakorlatok a tananyag feldolgozásához. Reméljük, hogy a most elkészült 5. osztályos anyag kézikönyve hamarosan megjelenik, addig azonban felkészülésünknek csak az előző adásokról készített feljegyzéseinkre, az ITV kiadványaira, szacikkekre stb. támaszkodhatunk. Hozzá kell azonban azt is tennünk, hogy a kézikönyvek sem nélkülözhetik majd a gyakorló tanár lapszéli jegyzeteit, mint ahogy tanmeneteinkben kiegészítéseket, javításokat találunk, vagy ahogy időnként újra írjuk vázlatainkat is.

e) Az adás előtti és utáni tanári munkát a következő részben mutatjuk be, egy tényleges tanítási óra keretében.

III. FELKÉSZÜLÉS EGY TÉVÉS ÓRÁRA

December közepe táján sugározzák „Az újságíró fia” c. adást. Az órára való felkészülést a forgatókönyv, illetve szövegkönyv tanulmányozásával kezdjük. Megismerkedünk az adással, ami egy szovjet kiállítás bemutatásával kezdődik, s az ott látottak nyomán a kisfiú fantáziája szép álmokat sző maga köré. Nyelvtani anyag az 5. adás folytatásaként a melléknév ragozása, s így a tankönyvi 7—8. leckére épül. Azonnal szembe-tűnik, hogy kitűnő történet, nagyszerű nevelési lehetőséggel és sok ismeretlen szóval, áll előttünk. Mielőtt a tartalmi munkához hozzáfognánk, az ismeretlen szavakat kell a helyükre tennünk. Ezek egy része olyan, amelyeket a tanulók azonnal felismernek. (Рожь, комбайн, кукуруза, капуста, колхоз, шофёр, спутник). Adjuk tehát megfigyelési szempontként az osztály egyik csoportjának: milyen új szavakkal találkozunk az adás alatt, amelyeknek hasonló a magyar megfelelője? Másik részével nem szükséges sokat törődnünk: надо ехать, в тетради, можно взять, возьмите. A 3. csoportba azok a szavak tartoznak, melyeket jó lenne, ha megjegyeznének tanulóink: космонавт, герой, собирать, человек. S végül a legfontosabb csoport, amelybe azok a szavak tartoznak, amelyek, részint a keretjáték megértéséhez, részint nevelési céljaink megvalósításához döntő fontosságúak: большой kiváló jelentésében, неплохой, только, журналист és а думает. Ezeket a szavakat már korábban meg kell tanítanunk, s meg kell követelnünk mindenkitől ezek biztos ismeretét.

Most már elkészíthetjük óravázlatunkat:

Óra anyaga: 7—8. lecke összefoglalása.

Óra típusa: televíziós óra.

Oktatási cél: a melléknevek használatának gyakorlása.

Nevelési cél: munkával, tanulással lehetünk kiváló emberek.

Szemléltetés: applikációs képek (a kirakott képsort fényképen mellékeljük).

Az óra menete:

I. A szokásos szervezési feladatok elvégzése.

II. Az előkészítés.

1. Ismertetjük az adás anyagát. Ma a televízióban ismét találkozunk kis barátunkkal és kedvenc állatainkkal. Iván édesapjával a BNV-re látogat. Ki tudná megmondani, mi az a BNV? Közületek volt-e már ott valaki? Mit láttál ott? Nos, Iván a látottak után elgondolkozik, töpreng (álmodozni kezd) — hogy is lesz ez oroszul? — думает. Az adás végén majd elmondjátok, hogy szerintetek kinek volt igaza, Ivánnak-e vagy a krokodilnak. Hogy tökéletesen megértsetek az adást, néhány szó jelentését feltétlenül ismernünk kell. Ezeket már a múlt órán is tanulgattuk, ismételjük most át: hogy van oroszul, nagy osztály, nagy ablak, nagy könyv, milyen jelentésben használhatjuk a большой szót még; jó, kiváló... helyes. Emlékszünk rá, Iván nagyszerű fényképész. Hogy mondjuk oroszul: jó fényképész, kiváló újságíró. Másképp tudjuk-e mondani oroszul, hogy jó? Igen... хороший de még így is lehet mondani: неплохой. Ő nem rossz tanuló, Éva nem rossz kislány. Még egy szót kell feltétlenül tudnunk, mit jelent только?

Most pedig megkapjátok a feladatokat az adással kapcsolatosan.

1. padsor: Melyek azok az eddig nem tanult szavak, amelyek jelentését azonnal kitaláljátok majd?

2. padsor: Melyik városból látunk részleteket, milyen jellemző épület van ott, és milyen jelzőket tudnánk mi az épület és a város elé tenni?

3. padsor: Az adásban a большой milyen főnevek jelzője és milyen jelentésben fordul elő.

S végül mindnyájatok feladata eldönteni, kinek volt igaza, Ivánnak vagy a krokodilnak.

III. Az adás

Mindjárt az énekléssel kezdődik az osztály részvétele az adásban. Már a legelső alkalomkor magnóra vettük a bevezető dalt és az osztály együtt fújja azt a vidám állatsereggel.

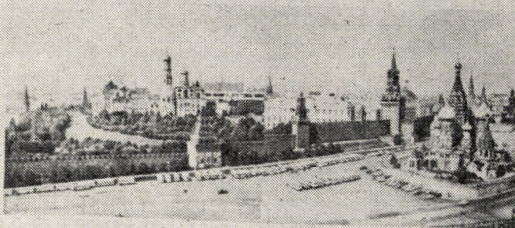
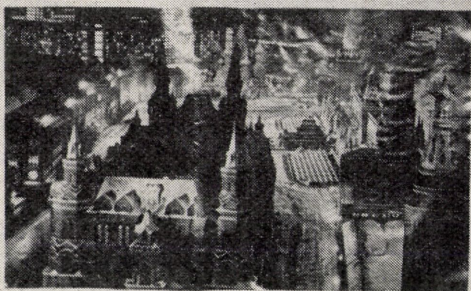
— A tanár segítse az osztályt az adás megértésében. (Pl. можно взять, возьмите пожалуйста) ösztönözze az osztályt az aktivizáló munkában, de úgy, hogy sem fizikailag, sem pszichológiailag ne álljon a képernyő és az osztály közé, hagyja a televízió közvetlen hatásának minél teljesebb érvényesülését.¹²

IV. Az adás feldolgozása

1. Nézzük meg, hogy oldottátok meg feladataitokat.

Első csoport: soroljátok fel, melyek voltak azok a szavak, amelyeket még nem tanultunk és megértettetek... Gyerekek, a magyarban nagyon sok olyan szó van, amelyik közös a két nyelvben, mert a történelem folyamán mindkét nyelv vett át a másiktól szavakat. (Jó alkalom ez, hogy indukciós alapot teremtsünk a dialektikus nyelvszemlélet kialakításához.)

Második csoport: melyik városból láttunk részleteket? Moszkvából. Úgy van. Nézzünk a táblára: Вот это Москва. Какая она? Она красивая?

Она чистая? Она красивая, чистая. (ez utóbbi két szót az előző adásból ismerik). Москва маленькая? Нет, она большая. Что это дети? Это Кремль. Кремль какой? Он тоже большой, красивый, чистый. Какой это дом? Какая это улица...

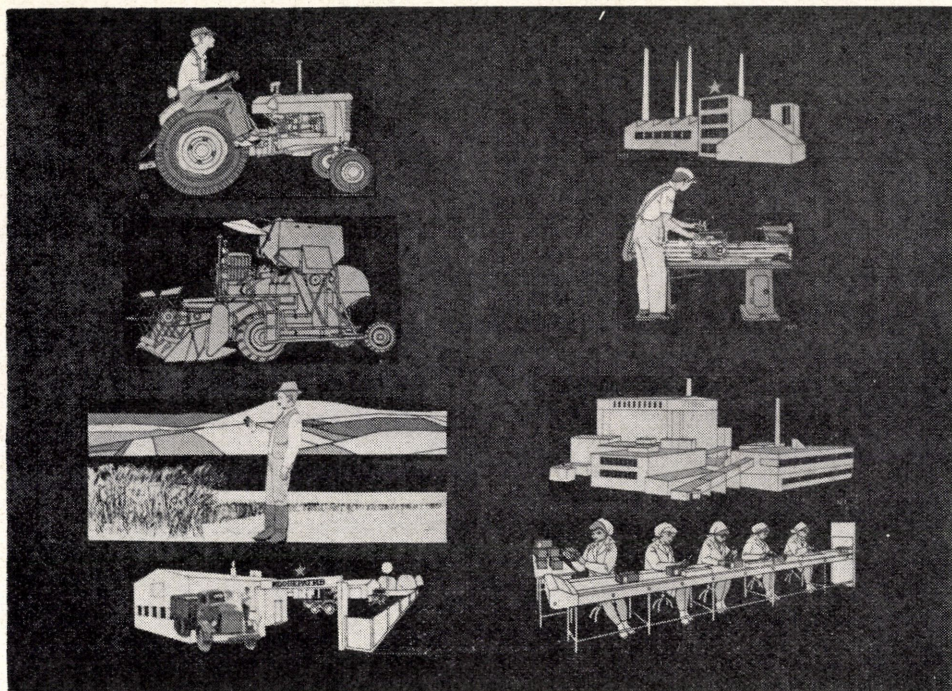
Harmadik csoport: Milyen főneveknek volt jelzője a большой melléknév... és milyen jelentésben használtuk?... Milyen gyerek ez az Iván? (A tanulók erre a kérdésre így reagáltak: nagyravágyó.) Hogyan képzelte magát kiválónak — áthúzta a képeket és odaírta Иван Бобек большой... Hogyan lehet valaki kiváló... munkával, tanulással. Иван Бобек большой ученик? Нет, нет, но неплохой. Что говорит Иван о папе? Он большой журналист. А что говорит папа? Нет, не большой, только журналист... Но неплохой...

Az édesapa szerény. Ne mi állapítsuk meg magunkról, hogy kiválóak vagyunk. Kinek az oldalára álltatok az adás végén? Iván vagy a krokodil mellé?

2. Figyelmünk újra a vastábla felé irányul, s a feldolgozást előbeszéd formájában folytatjuk.¹³ Most még mellőzzük az írást, mert a tévé nyújtotta látási és hallási ingerek okozta hatás sokkal maradandóbban rögződik, ha a beszéd különböző formái követik.

Gyerekek! A kiállításon láttunk egy filmet. Most arról fogunk beszélni, hogy mit vetítettek nekünk a kiállításon.

— Смотри Янош! Это трактор? Да. Это какой трактор? Это хороший, новый трактор. Кто работает на тракторе? Хороший, большой тракторист.

А это что? Вот это комбайн. Где работает комбайн? В кооперативе. Milyen más szó szerepelt a кооператив helyett a tévében? Колхоз. Хорошо. Это агроном? Где он работает? Он какой агроном? Кто стоит здесь? Он шофёр. Он хороший шофёр? А Иван какой ученик? И какой фотограф? Что это? Это какая фабрика? Что большое? Кто это? Где работает рабочий? Что это? Это какой завод? Что новое, чистое? Где работает работница? А это, дети, Юрий Гагарин. Он космонавт. Он большой герой. И так дальше.

Sokan úgy vélekednek, hogy nem marad idő a tankönyvi anyag elvégzésére, ha megnézik a tévé adását, és különösen akkor nem, ha az adás anyagát fel is dolgozzák. Ezért találkozhatunk még mindig elég gyakran olyan megoldással, hogy az adást ugyan még megnézik, de a hátralevő időben a tárgyalt tananyag nem épül a tévés adásra, vagy egyenesen új anyagot vesznek. A fent leírt, vagy ahhoz hasonló feldolgozási mód alkalmas arra, hogy maradandóvá tegye a tévényűjtotta élményt, ugyanakkor a tantervi-tankönyvi anyag gyakorlását is elvégezzük.

Körülbelül öt percünk maradt még az órából. Most már sort keríthetünk az írásra is. A nyelvi órán üresen maradt tábla vád a szaktanárral szemben.¹⁴ Számtalan jó megoldás kínálkozik, de úgy vélem, hogy itt is vissza-vissza kell térnünk az adáshoz: pl. soroljátok fel, milyen melléknevek szerepeltek az adásban... Ezek közül melyikben fordul elő lágyjel? большой — írjuk le: Iván nagy fényképész. Tudjátok-e ki a legjobb úttörő (leány) az iskolában? Éva kiváló, jó úttörő (leány). Melyik

másik melléknévben kell ugyancsak írunk lágyjelet? маленький — tegyük ezt is mondatba stb. A mondatokat a táblára és a füzetbe iratjuk.

Utolsó mozzanatként feladjuk a házi feladatot.

IV. A SOROZAT SZÓSTATISZTIKAI VIZSGÁLATÁNAK NÉHÁNY ADATA

A sorozat első adásai után a gyakorló nevelők részéről egyetlen lényeges ellenvetés az volt, hogy viszonylag sok ismeretlen szó szerepel a tévés órákon. Pl. „Az újságíró fia” c. adásnál, amint azt az előbbieken láttuk is, kb. 20 ismeretlen szóval kellett a tanárnak szamolnia. Részben a nevelők jogos felvetése, részben, hogy adatokra, tényekre támaszkodva értékelhessük a sorozatot, a szókincs aspektusából is, szóstatisztikai vizsgálatokat végeztünk. A mennyiségi feldolgozást a főiskola számítástechnikai csoportjánál levő computer végezte.

A következő feladatot tűztük ki célul:

1. Mutassuk ki, hogy a 15 adásból álló sorozat hány lexikai egységből áll, és egy-egy lexikai egység milyen gyakorisággal szerepel.

2. Vizsgáljuk meg, hogy az 5. osztályban megtanítandó és a sorozat lexikai egységei között milyen viszony áll fenn. (A lexikai egység metodikai fogalma alatt olyan szót és szókapcsolatot értünk, amely a tanuló számára külön megtanulni valót jelent.¹⁵⁾ Ebből a meghatározásból egyenesen következik, hogy az 5. osztályban megtanítandó lexikai egységek között szerepelnek a szervezési szavak és kifejezések, továbbá 14 ige egyes szám 3. személyű alakja is: делает, читает, пишет, спрашивает, отвечает, говорит, стоит, сидит, лежит, пьёт, играет, идёт, слушает, смотрит. Ezek az igék ilyen alakban azért kerültek a megtanítandó lexikai egységek csoportjába, mert első előfordulásukkor, a szóbeli kezdő szakaszban igeragozást még nem tanítunk.

A következő adatokat kaptuk:

I. A sorozatban (15 adásban) 475 lexikai egység szerepel 6939-es gyakorisággal.

II. A 475 lexikai egységet 2 csoportba oszthatjuk:

1. Az 5. osztályos tankönyvben is szereplő lexikai egységek száma:	225	47,4 ⁰ %
2. A tanulók számára ismeretlen, 5. osztályban nem szereplő lexikai egységek:	250	52,6 ⁰ %

Megjegyzések az 1. ponthoz

A tankönyvi szójegyzék 252 lexikai egységet tartalmaz. (Ebbe — mint korábban rámutattunk — beletartozik a 14 ige egyes szám 3. személyű alakja és 9 szervezési szó, illetve kifejezés.)

a) A 252 lexikai egységből a sorozat 225-öt (89,2%) szerepeltet. A sorozat szerzője tehát 27 tankönyvi lexikai egységet nem épített be az adásokba, amelyek a következők:

будь	лес (de a	сказать
ветер	в лесу igen)	спрашивать
венгерский	например	СССР
всюду	объяснять	товарищ
дежурная	пример	флаг
ёлка	пьёт (de a	его
картинка	пить 14-szer)	
носит	рассказывать	

és még néhány szervezési szó.

b) A 225 lexikai egységből legtöbbször (100-on felüli gyakorisággal) az alábbi szavak szerepelnek:

это	300	вот	158
и	191	ты	141
я	189	да	134
он	169	хорошо	113
не	161	она	106

c) A 225 lexikai egységből 95 egy és tíz közötti gyakorisággal szerepel.

d) A többi (120) lexikai egység nagy része 15—40 közötti gyakorisággal található.

e) A 225 lexikai egység 5409-szer fordul elő. Ha kiemeljük a 10 leggyakrabban előforduló lexikai egységet, akkor a fennmaradó 215, 3747-es gyakorisággal szerepel; egy szó átlagos gyakorisága kb. 17. (Ez az adat azonban csak a szóródásvizsgálat tükrében lesz igazán értékelhető.)

Megjegyzések a 2. ponthoz

A tankönyvi anyagban nem szereplő lexikai egységek száma tehát: 250.

a) A 250 lexikai egységből legtöbbször (20-on felüli gyakorisággal) 14 szót találunk.

кенгуру	77	смотри	39	крокодил	28
видеть	54	надо (нужно)	36	возьми	27
пу	53	правда	34	иди	23
плюс	47	жираф	32	спать	23
тут	45	сумка	30		

Azonnal szembetűnik, hogy az állatneveken kívül csak a плюс szót nem tanítjuk az általános iskolában. Így tulajdonképpen arról van szó, hogy felsőbb osztályos anyagot hoztunk előbbre. Ez a gyakoriság segítő tanári munkával biztosítja az elsajátítást.

b) 10 és 20 közötti gyakorisággal 19 szó szerepel:

В + Т. е.	20	журналист	16	завтра	13
мотор	19	холодильник	16	ничего	13
фотограф	19	магнитофон	15	по + R. e.	13
минус	18	молодец	14	ой	12
люди	17	плавать	14	пингвин	12
журнал	17	если	13	тихо-тише	12
				капуст	11

c) Csak egyszer fordul elő 70 szó, melynek kb. fele nem általános iskolai tananyag.

A 250 szó 1530-szor szerepel az adásban. A szavak átlagos gyakorisága: 6.

Az a véleményünk, hogy az 1—2—3-szor előforduló szavak nagy részét ki kellene hagyni, más szavakkal helyettesíteni. Ahol ezek a szavak viszont a történet csattanóinak megértése miatt nélkülözhetetlenek; nem kerülhetők meg, sőt előzetesen mindenképpen meg kell tanítani azokat (lásd pl. a bemutatott adásnál).

Ezek a legfontosabb számadatok egyéb statisztikai következtetésre is alkalmasak még. Az adatok ismeretében igen érdekesnek ígérkezik a tartalmi elemzés is.

A televízió megjelenése az iskolában új fejezetet nyitott a pedagógiában. Csak akkor növelhetjük a tévé segítségével oktató-nevelő munkánk hatékonyságát, ha birtokában vagyunk ennek a fejezetnek. Nélkülözhetetlen a metodika továbbfejlesztése, s a pedagógusok, tanárjelöltek gyors tájékoztatása. Így szolgálhatjuk leginkább nyelvoktatásunk korszerűsítését, intenzitását.

IRODALOM

- ¹ Tálasi Istvánné: A szemléltetés módjai és eszközei. Az orosz nyelv oktatásának metodikája. Tankönyvkiadó, Bp. 1972. 325. l.
- ² Faludi Szilárd: Vizsgáztatás a felsőfokú oktatásban. A vizsgáztatás a felső-oktatásban. FPK, Bp. 1970. 7. l.
- ³ Kelemen Endre: Az iskolatelevízió helyzete és tervei. Tévépedagógia 8. 1972. 101. l.
- ⁴ Dr. Banó István: A lexikai kontrasztivitás és problémái az iskolai nyelvoktatásban. Idegen nyelvek tanítása, 1971/2.
- ⁵ Orosz nyelvlecke az általános iskolák 5. osztálya számára. (Segédanyag tanárok számára.) 1972. 2. l.
- ⁶ Kosaras István: Az orosz nyelvi óra. Az orosz nyelv oktatásának metodikája. Tankönyvkiadó, Bp. 1972. 340. l.
- ⁷ Dr. Nagy Sándor: Didaktika. Tankönyvkiadó, Bp. 1967. 161. l.
- ⁸ Tálasi Istvánné: i. m. 327. l.
- ⁹ Dr. Nagy Andor: A televíziós órák módszertani problémái. Tévépedagógia 8. 53. l.
- ¹⁰ Tálasi Istvánné: i. m. 327. l.
- ¹¹ Dr. Kardos Lajos: Általános pszichológia. Tankönyvkiadó, Bp. 1964.
- ¹² Tálasi Istvánné: i. m. 328. l.
- ¹³ Tálasi Istvánné: i. m. 328. l.

¹⁴ Dr. Rosta Sándor: Az orosz nyelvtanítás elmélete és gyakorlata. Tankönyvkiadó, Bp. 1970. 69. l.

¹⁵ Kosaras István: A szókincs tanítása. Az orosz nyelv oktatásának metodikája. Tankönyvkiadó, Bp. 1972. 128. l.

RUSSISCHE SPRACHSTUNDEN DER V. KLASSE DER ALLGEMEINEN SCHULE IM FERNSEHEN

Dr. Béký Lóránd

Die zehnjährige Schultelevisión wurde ein bedeutender Faktor des Unterrichtes. Die Television Sendungen sind von grosser Bedeutung im Fremdsprachen Unterricht. Heute nach benützen nicht alle Lehrer diese Sendungen, da sie die genügende wissenschaftliche Rüstung dazu noch nicht besitzen. Die Lehrerbildungsanstalten spielen eine grosse Rolle in der methodischen Vorbereitung der Lehrerkandidaten.

Der Verfasser analysiert die russischen Sprachsendungen, und deutet auf die Forderungen, die diese benötigen.

Im II. Teil befasst er sich mit den methodischen Fragen dieser Television Sprachstunden und weist auf die Rolle des Lehrers bei diesen Sendungen.

Im III. Teil prüft er die Probleme der Vorbereitung zu diesen Stunden und legt das Schema der vierten Sendung — der, im 1972—73. sten Schuljahr gestrahlten Serie — vor.

Der Verfasser hat statistische Forschungen, mit Hilfe einer Rechenmaschine, mit dem Wortschatz dieser Sendungen gemacht, die ersten Daten seiner Forschung sind im IV. Teil zu finden.

ТЕЛЕУРОКИ ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ В 5-ОМ КЛАССЕ ОБЩЕЙ ШКОЛЫ

Д-р Лоранд Бэки

10-и летнее школьное телевидение стало важнейшим фактором обучения. Телевидение имеет большое значение в обучении иностранным языкам. Но не все преподаватели пользуются телепередачами потому что не приготовлены к новым методам. Педагогические институты играют большую роль в повышении квалификации будущих преподавателей и в этой области.

В настоящей статье автор анализирует проблемы программ школьного телевидения по русскому языку, указывает на требования выдвинутые к передачам.

В II-ой части разбираются методические проблемы „телеурока“, освещается роль преподавателя на уроке. В III-ей части автор описывает задачи преподавателя при подготовке к уроку, и даёт план урока 4-ой телепередачи новой серии русского языка, выпущенной в 1972 3-ем году.

Автор подвергнул испытанию запас слов с помощью вычислительной машины и в IV-ой части найдены первые данные насчёт частоты слов употребляемых в серии.